

mevzu

sosyal bilimler dergisi | journal of social sciences

e-ISSN 2667-8772

mevzu, Eylül/September 2023, s. 10: 47-79

**‘Yapısöküme’ Uğramış Mekân:
Dijital Sanat ve Teknoloji Bağlamında Geleceğin Kentleri**
Spaces Subjected to ‘Deconstruction’: Future Cities in the Context of
Digital Art and Technology

Ümmühan MOLO

Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi İletişim Fakültesi,
Radyo TV ve Sinema,
Asst. Prof., İstanbul Yeni Yüzyıl University, Faculty of Communication,
Department of Radio TV and Cinema
ummuhanmolo@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3651-4818

DOI: 10.56720/mevzu.1317677

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 20 Haziran / June 2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 01 Ağustos / August 2023

Yayın Tarihi / Date Published: 15 Eylül / September 2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Eylül / September

Atıf / Citation: Molo, Ümmühan. “Yapısöküme Uğramış Mekan: Dijital Sanat ve Teknoloji Bağlamında Geleceğin Kentleri”. *Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (Eylül 2023): 47-79. <https://doi.org/10.56720/mevzu.1317677>

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/mevzu> | <mailto:mevzusbd@gmail.com>

Copyright © CC BY-NC 4.0

Öz

İnsanın yaşamda mekân ile kurduğu derin ilişkinin en önemli göstergelerinden biri kentlerdir. Bu yerler, bir zamansallık dâhilinde var olmakta, tarihsel olma özelliğiyle kendisine kimlik yaratmakta ve yaşam dinamiklerindeki değişimlerle birlikte yeniden anlam kazanmaktadır. Kente dair bu nitelikler, onun sanata ilham olmasını sağlamakta ve bir mekân olarak kent çok defa sanat aracılığıyla yorumlanmaktadır. Günümüzdeki gelişmeler neticesinde teknoloji ve dijitalleşmenin yaşamı kuşatıcı etkisi, kentin sanattaki görünümünde yeni biçimler yaratmaktadır. Teknik düzeyde bir değişim halinde olan sanat kendisine alternatif yollar yaratırken, kent ortamını da bir içerik olarak kullanmaya devam etmektedir. Bu çalışma, dijital sanat eserlerinde yer alan kent mekânını konu edinmekte ve bir zamansallık zemininde estetik değer kazanan kenti, gelecekteki görünümüyle anlamayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın örneklemini, Cihan Engin'in dijital sanat eserleri arasından seçilen, İstanbul ve Ankara illeri oluşturmaktadır. Sanatçının bu illeri geleceğin olasılıkları üzerinden kurgulama biçimi ve bu kurguda oluşan yeni anlam, Derrida'nın yapısöküm analiz yöntemiyle incelenmektedir. Bu yöntemle, eserdeki göstergelerin görünen anlamları ve karşıtlıkları ortaya koyulmakta, içi oyulan yapılar yeni anlamlarla tekrar kurulmaktadır. Analizden elde edilen sonuçlara göre geleceğin kentleri, zaman sıralamasını takip eden ve bu süreçte distopik görünümüyle göze çarpanlardır. Aynı zamanda bu yerler, insanı kent mekânının geri planında konumlandığı gibi, geçmiş ve gelecekte kente giriş yapan "ötekiler"le birlikte tekinsiz bir gelecek mekânı kurgulamaktadır. İnsanın, yaşamı var kılmak için mücadele içerisinde bile bulunmadığı bu güvensiz ortamlar, kentin yok olduğu ortamlardır.

Anahtar Kelimeler: Kent, Dijital Sanat, Teknoloji, Derrida, Yapısöküm.

Abstract

Cities are one of the most significant indicators of the profound relationship that humans establish with space. They possess a historical and cultural dimension, thereby embodying an identity. Furthermore, cities undergo changes and acquire meaning in tandem with the developments occurring within society. The characteristics associated with the city have always provided inspiration for art, and the city as a living space has been repeatedly in-

terpreted through the medium of art. As a result of contemporary developments, the pervasive impact of technology and digitalization on human life has engendered novel forms in the artistic representation of the city. During the process of undergoing technical transformations, art generates alternatives for its own development and maintains its utilization of the urban environment as a subject matter and content. The purpose of this study is to examine the cities depicted in digital art pieces. Additionally, the aim is to understand these cities, which acquire aesthetic value within a temporal framework, along with their future appearances. To accomplish this objective, the research sample comprises digital art pieces by Cihan Engin, selected from his collection, focusing on the cities of Istanbul and Ankara. The artist's method of conceptualizing these cities based on the possibilities of the future and the new meanings derived from this construction are examined through Derrida's deconstruction analysis methodology. With this method, the explicit and opposing meanings of the indicators in the artwork are revealed. The findings of the analysis obtained from that analysis future cities exhibit a dystopian appearance. Furthermore, it is observed that future cities exclude individuals from the urban environment. These places, along with the "others" who come to the city from the past and the future, construct an uncanny space for the future. These insecure cities, where individuals do not even strive to sustain life, are spaces where the city itself does not exist.

Keywords: Urban, Digital Art, Technology, Derrida, Deconstruction.

Giriş

Kentler, tarihselliği ve bu tarihsellikte yarattığı karakteristik özellikleriyle, mekândan "yer"e dönüşmektedir. Kentte yaşam ve kentin toplumsallıkta yarattığı etki gibi pek çok sebep, yer olma niteliği taşıyan bu alanı, sanata ilham kaynağı olarak sunmaktadır. Günümüzün teknolojik kuşanmışlığı çerçevesinde her şey gibi sanatın da ortaya çıkma biçimi değişmiş, yeni tekniklerle birlikte dijital sanat kendisine yer açmıştır. Bu değişime karşın, kentin sanat için önemi ve değeri, anlamlı bir değer olarak etkisini korumuştur. Çünkü kentlerin yaşamda yarattığı etki daima sorgulanmış, her dönemde sahip olduğu yeni nitelikler ilgi çekici bulunmuştur.

Kentleri dijital sanat eserleriyle gelecek düşünde kurgulayan Cihan Engin, bu çalışmalarıyla kent üzerine bir kez daha düşünce üretmeye olanak sağlamaktadır. Esasında sanatçının farklı içeriklerde pek çok çalışması vardır. Ancak ağırlıklı olarak İstanbul ve Ankara illerini konu edindiği eserleri, kentleri geleceğin bilinmezliğiyle kurguladığından, yeni bir düşünce dehlizi yaratmaktadır. Bahsi geçen kentlerin öne çıkan meydanları, caddeleri ve bilindik yapıları, bugünkü görünümünden oldukça farklı, kendi içinde bir hikâyeye dâhilindedir. Bu kentler, gelecekte kimi kez üstün teknoloji ile akıllı kent görünümünde, kimi kez dışarıdan gelen kontrolsüz etkilerle tekinsizlik içindedir. Dolayısıyla kentin sanatta estetik değer olarak kullanımı, onu yalnızca bir içerik olarak sunmamakta, bu içeriklerle "geleceği nasıl görüyoruz?" sorusuna cevap aranmaktadır.

Geleceği dijital sanat ve kent üzerinden okumaya çalışan bu çalışmada sanat eserleri, Derrida'nın metin okuma yöntemi olan yapısöküm ile analiz edilmektedir. Yapısöküm yönteminin temel amaçlarından biri olan, bir metni (herhangi bir göstergeyi) yıkmaktan çok onu bozuma uğratarak yeniden inşa etme süreci, kentlerin gelecek tahayyüllerine ilişkin fikir verme olanağı sunmaktadır. Mevcudiyet metafiziği, iz, differance, karşıtlıklar gibi kavramlarla birlikte yapısökümü detaylandıran Derrida, görünenin ardındaki anlam yapılarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu sayede, büyük kentleri geleceğin öngörülerini üzerinden izleme ve ileri tarihli bir kurgulamanın yarattığı bilinmezliği anlamlandırma, ilgili eserlerin görünürdeki bu biçimlerini aşmakla mümkün olacaktır. Kentlerin gelecekteki oluş biçimleri, insanla kurduğu ilişki, mekân kimliği ve kültürü gibi pek çok unsur, gerideki diğer anlam yapılarıyla birlikte var olabilen unsurlardır. Bu noktada esas mesele, sanat yapıtının sanat ilkeleri doğrultusunda teknolojiyle kurduğu yeni estetik değerlerden çok, bu yapıtların topluma ve geleceğe ilişkin ne söylendiğini anlama gayretidir.

Esasında incelenen eserlerdeki kentler, daha en başından yapısöküme uğramış kentlerdir. Çünkü gündelik kent yaşamını gelecekte kurgulayan ve senaryolaştıran bu yerler, bugünün gerçekliğini yıkarak bir anlam oluşturmaktadır. Bu yıkım, yaşama ilişkin olası ihtimalleri, zamansal düzeyde gelecek ön görüşüyle birlikte kavrama girişimidir. Dolayısıyla çeşitli ihtimaller üzerine düşünce üretimi söz konusudur. Dildeki anlamlı ertelemeye benzer

olarak, kentlerdeki gelecek kurgusu da anlamdan uzak, tesadüfî bir estetik biçim değildir. Gelecek kurgusunda, bugünden ve geçmişten edinilen, gerçekliğe dayalı pek çok referans vardır. Sanatçı, bugünün kentlerini, geçmişin kalıntılarıyla gelecekte var kılmakta ve böylece “yer”i yapışöküme uğratmaktadır. Gelecek üzerinden düşünce alt yapısı oluşturmak, kenti bugünkü görünümünün üstüne bir düş ile var etmek anlamına gelmektedir. Dolayısıyla hem bir olasılık çizmek hem de bunu geleceğin henüz yaşanmamış deneyiminde kurgulamak, eserleri yapışöküm düzeyinde estetize etmek demektir. Bunun üzerine, bu çalışmayla birlikte yeni bir okuma yapılmakta ve esere konu olan kentler bir kere daha bozuma uğratılmaktadır. Çünkü Derrida’nın da vurguladığı bu tür çoklu okuma, kendisine her daim anlam olasılıkları üretmektedir. Böylece “eserlerde İstanbul ve Ankara illeri hangi özelliklere sahip illerdir?” gibi bir soru tartışmaya değer bir soru olmaktadır.

Mutlak bir gerçekliği yok sayan ve her türlü göstergiyi bir bağlam dâhilinde ona etki eden karşıtıllıklarıyla analiz eden yapışöküm, bu analizde “iz”leri takip etmektedir. Bu durumda gelecek tahayyülü mevcut kodların defalarca açılımı sayesinde mümkün hale gelmektedir. Kabulde uzlaşıya dayalı göstergeler, onunla ilişkili örtük nitelikteki diğer göstergelerden doğmaktadır. Böylece her defasında yeni dinamikler, yeni değişkenler yaratmakta, gerçeklik mutlak olmaktan uzaklaşmaktadır. Yine de anlam çokluğu, kopuk ve bağlantısız göstergelerden meydana gelen çeşitli yorumların sonucu değildir. Aksine, buradaki bağlamı çözmek temel mesele olmalıdır.

1. Teorik Arka Plan

İnsanın yaşam varlığını ve bu varlığın görünürlüğünü ortaya koyan en temel unsurlardan biri mekândır. Kişi, mekân tarafından tanımlanan, bulunduğu yere özgü özellikleri içselleştiren ve o yerde, organik bir bağ kadar güçlü iletişim/etkileşim kuran canlıdır. Ricoeur’un da bahsettiği “anımsanan şeyler içten içe mekânlara bağlıdır” (Ricoeur, 2000, 59) düşüncesi, insanın mekânla kurduğu ilişkiyi bir zamansallık dâhilinde çok daha kapsamlı ifade etmektedir. Mekânla kurulan bağ, yalnızca bir yerde bulunuyor olmaktan fazlasıdır. Bu sebeple, toplumların hem kazandığı kimlikte hem de bireyin toplumla kurduğu aidiyet ilişkisinde mekân olarak kent, üzerine düşünce üretmeye değer bir yerdir.

Kentler, geçmişini şimdiki taşıyan tarihsel mekânlardır. Bu mekânlar, zaman içinde değişen, genişleyen ve insanı da sürece dâhil eden özelliktedir. Kentler kendi dilini kuran, kurduğu dil ile var olmaktadır (Becermen, 2015). Her kent ona özgü ruhsallığa, sisteme ve normatif forma sahiptir. Kent dinamiği, yaşama ilişkin pek çok şeyi organize eden ve topluma şekil veren bir niteliktedir. Öyle ki insan, kent içinde var olmakta, kimi kez kentin doğası tarafından belirlenim kazanmaktadır (Aytaç, 2017). Kentler aynı zamanda birbirinden farklı karakterlere sahip, içinde gizli ve derin anlamlar taşıyan yerlerdir. Bu anlamı tarihsel süreçte var ettiği kültürel birikimlerden almıştır. Kentin her katmanı, o katmana ait zamansallığı, düşüncü ve yaşamı betimlemektedir. Tüm katmanların bir araya gelerek ortaya koyduğu bütünlük, kent algısını oluşturmaktadır (Vargün, 2022). Dolayısıyla bireyin yaşamla kurduğu ilişki, büyük oranda mekâna ve kimi kez bir yer/ mekân olan kentlere bağlıdır.

Wirth, *Urbanism as a Way of Life* (Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme) adlı makalesinde karakteristik bir kent yaşamının birbiriyle bağlantılı çeşitli perspektifler üzerinden ele alınabileceğini söylemektedir. Bu düşünceye göre kentler ilk olarak, nüfus, teknoloji ve ekolojik düzen gibi konuları içeren fiziksel yapılara işaret etmektedir. Ardından, sosyal kurum ve örgütlenmeye dair konular ve son olarak kolektif davranış biçimleri içerisinde bulunan, kontrol mekanizmalarına tabi kişiler gelmektedir (Wirth, 1938). Kente dair çeşitli tanımların, nüfusun büyüklüğü, yoğunluk, heterojenlik gibi ortak özellikleri vurguladığını ve tüm bunların yaşam koşullarını şekillendirdiğini söylemek mümkündür (Vlahov – Galea, 2002). Weber, kenti açıklamaya çalışan çoğu tanımın ortak bir noktayı nitelediğini, kentlerin, bir veya daha fazla ayrı evden oluşan kümeler ve görece kapalı yerleşim bölgeleri olduğunu söylemektedir. Kentlerde yerleşim alanları öylesine büyüktür ki bu alanlarda yaşayan kişiler çoğu kez birbirinden habersizdir (Weber, 2010). Kentin başka herhangi bir yere uyarlanması güç, kendi içinde geçerli kıldığı kuralları, aidiyet hissi, kimliği ve nitelikleri vardır.

Geçmişe bakıldığında ilk büyük kentsel dönüşümün 1850'li yıllarda, Paris'te gerçekleştiği görülmektedir. Bu tarihte güçlenen burjuvazinin ekonomik, kültürel, sosyal ihtiyaçlarına cevap verme isteği gözetilmiş, "yaratıcı yıkım" adı verilen radikal dönüşüm sürecine girilmiştir. Değişim arzusuna cevap vermek üzere belediye başkanı olarak seçilen Haussmann, yoksul geniş yığın-

ları kent dışında konumlamış, köhne mahallelerin yerini gösterişli, geniş cadelere bırakmıştır (Çakır, 2019). Kent planlamasının tarihsel süreci incelendiğinde, 20. yüzyıl öncesi düşüncenin fiziksel görünüm ve güzelliği temel aldığı görülmektedir. Ancak bu yüzyılın kent düşüncesi, fiziksel görünümünden çok işlevsellik ve sosyo-ekonomik özellikler çerçevesinde kenti değerlendirmek üzerinedir (Türk, 2015). Aynı zamanda “yeni şehircilik” olarak da adlandırılan kimi değişimler, sosyal eşitlik ve kamu yararı yönünde, daha fazla sosyal hedefe ulaşmayı uman oluşumlardır (Talen, 2002). Kentlerin mekân olma özellikleri daima değişim dâhilinde kendisini var ederek, onun yer olma özelliğini belirlemektedir. Kent, toplumla var olan ve var olduğu değeri, değişimlerle birlikte güncellemek zorunda olandır.

Gelgelelim, çağa hâkim hız odaklı anlayış, takip etmesi güç bilgi akışı, çoğalan seçenekler ve zamanda sıkışmışlık hissi, insanları kamusal mekânlardan giderek uzaklaştırmaktadır. Böylece, bu mekânların sağladığı zincirleme ve çok yönlü etkileşim kaçınılmaz bir biçimde geri planda kalmaktadır. Kırdan kente geçişle başlayan doğadan kopuş bugün, iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle yeni kopuş alanını kent mekânında yaratmaktadır. Kentlerde giderek sınırsızlaşan zaman-mekân hâkimiyeti, bireylerin algılarını yeniden biçimlendirmektedir (Sınmaz, 2015). Çünkü modern kentler de bir yandan göç, nüfus, finans, siyaset gibi alanlarda merkezi önem üstlenirken diğer yandan güçlü bir değişimden kaçınmamıştır. Öyle ki büyük kentler, mega kent ya da metropolitan alanlarına dönüşmüşlerdir. Bu alanlar, sosyal yaşamın hız ile bütünleşik akıp gittiği ve mobilitenin temel güç haline geldiği yerleşim bölgeleridir. Metropoler bundan böyle, kent sınırının, zaman-mekân belirleniminin önemsizleştiği yerlerdir (Aytaç, 2017). Değişimin toplumda yarattığı etki, bu etkiyi süreç içinde kentin ruhuyla bütünleştirmektedir. Böylece kentler statik bir kimlik olmaktan çok değişime tabi dinamik bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kişilerin yaşam kalitelerini artırmak amacıyla, teknolojinin topluma karıştığı, yoğun kent nüfusuna çözüm üretme potansiyeli yüksek akıllı uygulamalar, kent düşüncesindeki yerini almaktadır. Bu amaçla, kentlerdeki dijitalleşme ve akıllı kent projeleri, giderek daha yaygın hale gelmektedir (Örselli – Akbay, 2019). Akıllı kentleri, genel özellikleriyle üç ana bölüme ayırmak mümkündür: yenilik, sorun çözme becerisi ve bilgi iletişim teknolojileri. Bun-

lar arasında en önemli özellik, kamu yönetimlerinin sorun çözme yeteneği ve teknolojinin kent yaşamına entegrasyonu konusudur. Böylece akıllı kentler, inovasyon süreçlerinin bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla kolaylaştığı yerin iç kalitesi anlamına gelmektedir. Bir yeri akıllı kent olarak nitelemek, iş birliği ya da dijital altyapı araçlarının sunduğu fırsatlara bağlıdır (Örselli - Akbay, 2019). Kent tüm bu başkalaşım süreçleriyle her defasında birbirine eklenen anlamlar üretmekte ve bu anlamın kişilerde yarattığı etkiler, sanata ilham olmaktadır. Özellikle dijital sanatın yer açtığı yapıtlardaki çeşitlilik ve yaklaşma olanakları, kentin sanattaki yeni bileşenleridir.

Sanat eseri üretimi, dönemin yaygın teknolojisiyle yakından ilişkilidir. Bu üretim, geçmişten bugüne, "geleneksel", "mekanik yeniden üretim" ve "dijital" olarak farklı yöntemlerle süregelmiştir. Her yeni yöntem, sanat eserinde yeni bir süreç anlamına gelmektedir. Örneğin, geleneksel yöntemlerle var olan sanat eseri biricik¹ ve özgün bir eserdir, ancak mekanik yeniden üretim sürecinin ardından sanattaki bu özellik de sona ermiştir. Günümüzde ise bilgisayarın aracılık ettiği başka tür bir üretim söz konusudur (Özel Sağlamtimur, 2010). Sanat hangi yöntemle ortaya çıkarsa çıksın özü gereği kurgusal evren tasarımıdır. Çünkü sanatta belirleyici olan üretim yönteminin ne olduğundan çok nasıl bir düşünce ortaya koyduğu ve estetik değer yarattığıdır. Sanat, çağa hâkim olan teknolojik yapı ve diğer disiplinlerle kurduğu ilişkiyle zaten kendini dönüştürerek yeni olabilmektedir. Günümüz sanatı, ağırlıklı olarak dijital teknolojilerle yeni ifade biçimleri yaratmaktadır (Akbulut, 2018). Zaten tüm beşerî bilimlerin teknik ve kültürün kesiştiği yerde, yeniden formüle edilmek durumundadır. Birbiriyle güçlü ilişki kuran teknik ile kültür bileşenleri bugün, hızla kavranan ve uygulanan bir dönemi yaşamaktadır (Drucker, 2013).

Bilgisayar kullanımının yaygınlaşarak gündelik hayata eklenmesi, hatta cep telefonlarının birer cep bilgisayarlarına dönüştüğü dönemde, sanat da dijitalde daha kolay ve yaygın olarak üretilebilmektedir. Bir bilgisayar aracılığıyla oluşturulan dijital çizim ya da grafik gibi unsurlar, belli bir seviyede telefon ve tabletlerde bile tasarlanabilmektedir (Sivri - Çınar, 2018). Bu yöntemde, sanatçının kullandığı biçimsel dil, dijital anlamda yeniden yorumlanan

---

¹ Bu konuda akla gelen ilk isim Benjamin'dir. Ona göre, en etkin düzeydeki yeniden-üretim bile "şimdi ve buradalık" noktasında eksiklik taşımaktadır (Benjamin, 2002).

bir dil özelliğindedir (Sağlam, 2020). Aynı zamanda sanat çalışmalarında ses, yazılım, animasyon gibi farklı araçların bir arada kullanımıyla sağlanan üretim biçimleri, multidisipliner bir anlayışa da olanak sağlamaktadır (Çınar – Köse, 2021). Bilgisayar teknolojisi sanatta geleneksel formları dönüştürmenin yanı sıra piksel sanatı, yazılım sanatı, sanal gerçeklik ya da dijital sergileme gibi biçimleri de sanat çerçevesinde kabul etmeye başlamıştır. Teknoloji, sanat ve bilimdeki bu birliktelik, sanatı araştırma alanı olma noktasında ön plana taşımıştır (Özel Sağlamtimur, 2010). Sanatta dijitalleşme yalnızca eser üretmede değil sergilemede de yenilikler yaratmış; etkileşimli dijital mekânlarda sanal sergilerin ortaya çıkmasına olanak sağlanmıştır (Çınar – Köse, 2021). Dijitalleşme bütün bir yaşamı kuşatmış ve yeni normları bu doğrultuda belirlemiştir. Kişilerin yaşamı algılama biçimleri dijital yaşam ölçütleriyle karşılığını bulmuştur. Köksal, *Dijital Dünyada Suretsiz Toplum* adlı makalesinde dijitalleşmeyle birlikte gündelik hayatın pek çok açıdan değişime uğradığına değinmekte; toplumsal bir varlık olan insanın duygu ve düşüncelerini aktarma isteğinin aynı biçimde devam ettiğini söylemektedir. Bugün, dijital sosyal ağlar aracılığıyla insanların yaşamlarını yansıtma biçimleri “suretsiz bir kimlik” olanağı tanımaktadır (Köksal, 2021). Dijital teknolojilerin sanata getirdiği çeşitlilik ve yenilik, kent görünümünü bu perspektifte bir kez daha değiştirmektedir. Teknoloji odaklı yaşam, mekân algısına etki etmekte ve kent mekânı bu gelişmeler çerçevesinde, sanata farklı düşüncüler içinde (ve teknik) etki etmektedir. Çünkü kenti gelecekte hayal etmek, bugünün baskın düşüncüsü halini almaktadır. Yaşamlar böylesi bir teknolojik gelişmişlik ve hız ile kuşatılmışken, bunun kentlere yansması, kentte yaşamı dönüştürmesi açısından kaçınılmazdır. Bunlar arasında yer alan Cihan Engin kenti, dijital olanaklar ve teknoloji odağında, gelecek öngörüsüyle sanata aktarmakta ve estetik anlam değeri yaratmaktadır.

2. Araştırmanın Metodolojisi

Çalışmanın bundan sonraki bölümünde, teknolojinin ortaya koyduğu etkiler ve bu etkilerin geleceğe yansıma biçimi, kent mekânı üzerinden analiz edilmektedir. Teknolojinin güçlü etkisi gündelik yaşamı önemli ölçüde belirlerken pek çok şey gibi sanatı da dönüştürmüş, dijital sanat bu çerçevede, estetik biçim kazanmıştır. Bu sebeple, Cihan Engin’in kenti konu edinen dijital

sanat eserleri, geleceği kent üzerinden okuma ve anlamlandırma noktasında çalışma kapsamında analiz edilmektedir.

2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmada teknoloji temelli toplum yapısının sanatta yarattığı dönüşüm ve dönüşümün eserlere yansıma biçimine odaklanılmaktadır. Teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkan dijital sanat, sanatçılar için yeni biçim ve içerik anlamı taşımaktadır. Sanatta dönüşüm yaratan gelişmeler, sanatın estetik ölçütlerinde belirleyici olmakta ve hatta kimi kez bu ölçütleri geleceği tasarlama noktasında da kurgulamaktadır. Bu çalışma, geleceği kent üzerinden yorumlama ve anlamlandırmada dijital sanat eserlerinin, nasıl bir bakış açısı ortaya koyduğunu mesele edinmektedir. Teknolojinin kuşattığı gündelik yaşamı, geleceği konu edinen sanat eserleri üzerinden analiz etmek, geleceğin kent yaşamını bugünün bağlantılarıyla yorumlamak açısından önemlidir. Bununla birlikte, Derrida'nın yapısöküm analizine yönelik alandaki çalışmalar konuyu daha çok teorik çerçeveden ele alan çalışmalardır. Yapısöküm analiz yönteminin sanatta uygulanım biçimi, tercih edilen yaygın bir biçim değildir. Şüphesiz, bu çalışmaya da kaynak oluşturan diğer çalışmalar, yapısöküm yöntemini anlama ve yöntemin uygulanım biçimlerini görmede oldukça önemlidir. Ancak dijital sanat eserleri üzerinden geleceği ve geleceğin kent mekânlarını yorumlayan, bu yorumda bir metin okuma yöntemi olan yapısöküm'ü uygulayan başka bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu araştırma hem dijital sanat, zaman ve kent mekânını konu edinmesi hem de Derrida'nın yapısöküm analiz yönteminin bu konudaki uygulanım biçimine örnek oluşturmaya da diğer çalışmalardan ayrılmaktadır.

2.2. Araştırmanın Örneklemi ve Yöntemi

Sanat üzerinden geleceğin kentlerine ilişkin analiz içeren bu çalışma, Cihan Engin'in dijital sanat eserlerini örneklem olarak belirlemektedir. Sanatçının, Türk mitolojisi ve topluma yön vermiş tarihi kişilerle ilgili pek çok eseri bulunsa da bu araştırma kapsamında yalnızca kenti konu edindiği eserlerine odaklanılmaktadır. Cihan Engin'in bu araştırmada örneklem olarak seçilmesinin sebebi, eserlerinde gelecek temasına yer vermesi ve bunu kentler üzerinden sıklıkla yorumlamasındandır. İstanbul ve Ankara illerinin öne çıkan ikonografik özellikleri, Cihan Engin'in sanatında kendisine geniş yer bulmak-

tadır. Engin, bu kentleri günümüzdeki görünümüleriyle değil, gelecekteki “olası” görünümleri üzerinden ele alarak estetize etmektedir. Bu incelemede sanata konu olan İstanbul ve Ankara, Derrida’nın yapısöküm analiz yöntemi üzerinden incelenerek, ilgili eserlerin öne çıkan ve geri planda tutulan örtük yapıları ortaya koyulmaktadır.

2.3. Yapısöküm Analiz Yöntemi Üzerine

Derrida, Amerika’daki pek çok üniversitenin edebiyat bölümlerinde, dil ve benlik hakkındaki görüşleri nedeniyle hayranlıkla karşılanmış bir isimdir. Derrida, bu konuların kavranış biçiminde yarattığı dönüşüm ve onun metnin anlaşılmasında başvurulan geleneksel yöntemlerin altını oymasıyla geliştirdiği anlayış, metin okuma yöntemi –yapıbozum/yapısöküm yöntem- olarak kabul görmektedir. Bu sayede, metinlerin ne ile ilgili olduğunu ve gerçekte neyi içinde barındırdığını görmek mümkün hale gelmektedir (Rorty, 2016). Öyle ki Derrida’nın en önemli buluşunun bir metin okuma stratejisi olan yapısöküm (dekonstrüksiyon) olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır (Rutli, 2016). Derrida, Fransızca’daki *destruction* kelimesinin Nietzsche’ci açıdan yıkmak, hiçlemek anlamları nedeniyle olumsuzluk içerdiğini ve bu sebeple *deconstruction* sözcüğünün daha uygun olduğunu belirtmektedir. Çünkü bu sözcük, dilbilgisel, dilbilimsel veya retorik değerleri mekanik bir değer içinde toplayabilen bir sözcüktür (Küçükalp, 2015).

Derrida, yapısöküm’ün daima Evet’in, hayatın olumlanışının yanında olduğunu söylemektedir (Derrida, 2006). Zaten, bu yöntem bir metne-yapıya müdahale edip ona zarar vererek ortadan kaldırmak değil, metnin kendi içinden alternatif bir okuma yaratmaktır. Böylece yöntemi, olumlu ve geliştirici bir tavır olarak görmek gerekmektedir (Rutli, 2016). Çünkü metin bir yandan söküme uğratılırken, diğer yandan yeniden inşa edilmektedir. İddiası mutlak doğru ve hakikat olan metinler, eleştirel bir bakış açısıyla yeniden yorumlanma imkânı bulacaktır. Yapısöküm, mutlak doğru ve gücü, kesin olarak reddeden bir düşüncüdür. Hiçbir mutlaklığın kabul edilmediği bu yöntem, herhangi bir şekilde mutlak gerçeklik ortaya koyma çabasında değildir (Yanık, 2016). Yöntemin esas amacı, belli bir yapıda çeşitli sebeplerle anlam bulan “diğeri” karşısındaki üstünlüğü arama yoludur. Bir şey, karşıtıyla kıyaslandığında daha doğru, değerli ve önemli görüldüğü için

öncelik halini alabilmekte ya da şeylerin birden fazla karşıtı bulunabilmektedir. Öncelikli görülen bu şeyin, pek çok farklı biçimde yapısöküme uğratılması mümkündür (Balkin, 2004).

Yapısöküm, yakın okunan bir metin deneyimidir ve ele aldığı düşünce- nin içinden ilerleyerek onun sınırlarını ihlal etmektedir. Başka bir ifadeyle, mevcut sınırların çoğul ve kesintili olduğunu daha en başından kabul ederek düşünülmemiş olana imkân tanımaktadır (Direk, 2006). Derrida'ya göre, gündelik dil masum, yansız bir formda olmaktan çok batı metafiziğini yansıtan bir dildir. Bu dil yalnızca bütün düzenlerden aldığı varsayımlar taşımamakta, aynı zamanda birbirinden ayrılamaz varsayımları da kapsamaktadır. Ve bunlar bir sistem dâhilinde birbirlerine düğümlü haldedir (Derrida, 1994). Ona göre "mevcudiyet metafiziği" açıkça sorgulanmalıdır. Çünkü batı metafiziğinde ilkinde daha fazla değer atfedilmesiyle, yazı/söz, erkek/kadın, kültür/doğa gibi pek çok ikili karşıtlıklar söz konusudur. Bu kavramlar arasında hiyerarşik bir şiddet vardır (Aydınalp, 2017). Derrida aynı zamanda kesin bir kanıya varmama durumunu seçimler üzerinden açıklamakta ve yapılan seçimden hiçbir zaman emin olunamayacağını vurgulamaktadır. Bu nedenle, kesinlik içeren kanılara, daima şüpheyle yaklaşmaktadır. "Eğer birine karşı özellikle iyi davranırsam, bilirim ki bu bir ötekinin zararınadır; bir ülkeye iyi davranırsam bu başka bir ülkenin, bir aileye iyi davranırsam bu başka bir ailenin, dostlarıma iyi davranırsam bu diğer dostlarımla ya da dostum olmayanların vs. zararınadır. Kendini sorumluluğa kaydeden sonsuzluktur bu" (Derrida, 2016, 140) şeklinde görüşlerini açıklayan Derrida, her türlü mutlaklığı reddettiğini açıkça ifade etmektedir. Derrida bir anlam sisteminde göstergenin daima öteki göstergelerle var olarak anlam bulduğunu, bir göstergenin asla kendinde var ve anlamlı olmadığını söylemektedir. Süreklilik gösteren sonsuz tekrar ve kesin bir anlama ulaşamama durumu, Derrida'nın yazıda vurgulamak istediği temel yöndür (Aydınalp, 2017). Yapısöküm yönteminde yukarıda bahsi geçen düşünceler, yazı-söz karşıtlığı, iz, differance, mevcudiyet metafiziği gibi kavramlarla açıklanmakta ve yapılar bu doğrultuda analiz edilerek detaylı bir okuma gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmada araştırmaya konu olan dijital sanat ve örneklem olarak seçilen Cihan Engin'in kent temalı eserleri, Derrida'nın yapısöküm analiz yöntemi ile incelenmektedir. Bu sayede geleceği, kentler üzerinden okurken eserlerde öne çıkan yapılar (açık yapılar) vurgu-

landığı gibi bu yapıların gerisinde kalan (örtük yapılar) temalar da ortaya konmaktadır. Burada amaç, incelenen eserlere yönelik kesin kanılar vermek ve yapısökümün özü ile çelişmek değildir. Ancak kentnin estetik temelleri üzerinden bir okuma yapmak, geleceğin nasıl görüldüğü ve yorumlandığı ile ilgili detaylı bir sonuç ortaya çıkaracaktır. Bu nedenle, bir görsel metin olan sanat eserlerini bozuma uğratmak, ilgili eserleri yalnızca dijital sanat estetiği taşıyan beğeni ölçütleriyle değil, satır aralarında yer alan anlamları ile de görmek mümkün hale gelecektir. Yapısökümde tüm bu detaylı çözümlenmeye karşın Derrida'nın da ifade ettiği gibi kesinlik, mutlaklık gibi sonuçlara varmak elbette söz konusu değildir. Her şeyden önce araştırmanın kapsamı, sınırlılıkları ve önceden belirlenen örnekleme üzerinden bir okuma yapmak, daha en başından varılacak sonucu yalnızca bu seçimler bazında yorumla açacaktır. Genel bir kanaate varamayacak olmak ve zaten böyle bir iddia taşıyamamak, yapısöküm mantığı ile çelişmemesi açısından oldukça önemlidir.

3. Cihan Engin Eserlerinin Yapısöküm Bağlamında Analizi

Araştırmada dijital sanata konu olan kent mekânı üzerinden geleceği okuma girişimi, Cihan Engin eserleri kapsamında gerçekleştirilmektedir. Bu eserlerden sanatçının da sıklıkla işlediği Ankara ve İstanbul kentleri, öne çıkan ve geri planda kalan yapılar çerçevesinde analiz edilmektedir.

3.1. Eserlerde Görünür ve Örtük Yapılar

Araştırma kapsamında yapısöküme uğratarak analiz edilen eserler bu başlık altında 3 kategoriyle incelenmektedir. Bunlar sanatçının, İstanbul ve Ankara kentlerinde öne çıkardığı, baskın yapılarıdır: "Teknolojik Kentler", "Tekinsiz Kentler" ve "Yaşam Sonrası Kentler". Ancak bu incelemede bir de geri planda anlam kazanan ve görünürdeki yapıyı var kılan, başka göstergeler de söz konusudur. Bu nedenle, yapısöküm analizinin amacına uygun olarak, aşağıda başlıklandırılan yapılar, gizlenmiş karşıt yapılarıyla bir arada değerlendirilmektedir.

Bu aynı zamanda yapısökümün "karar-verilemezlik" anlamıyla da eşleşmektedir. Karar-verilemezlik üzerine güçlü bir açıklama ortaya koymadan siyasi karar ya da etik sorumluluk gibi kavramlar üzerine düşünmek olanaklı değildir. Karar-verilemezlik, kat edilebilen ya da aşılması mümkün bir uğrak değildir. Burada, görevler arasındaki çatışmanın bir nihayeti yoktur. Lehine

verilen her kararda, başka bir alternatif için tersi (zarar) durum söz konusu olacağından, kesinlik kazanmış iyi bir seçimden söz etmek olanaksızdır. Her türden uzlaş, özünde karmaşa olan bir şeye, düzen, istikrar kazandırma olarak görünmektedir (Mouffe, 2016). Derrida'nın yapıtlarındaki çoğu amaç, belli olguları dikkatle betimlemek, analiz etmek ve derindeki aporetik ya da karar-verilemez yapıları meydana çıkarmaktır (Critchley, 2016). Çünkü herhangi bir şeyin olanaklılık koşulu kendi içinde olanaksızlık koşulunu da barındırmaktadır. Bu durum, yapısöküm alana doğrudan yer açmakta ve yapısal karar-verilemezlik alanını yaratmaktadır. Böylece kararı, karar verilemez bir zeminde alınan bir şey olarak gören teoriye gidilmektedir (Laclau, 2016). İncelenen eserlerde, ikilikler üzerinden, birbirini önceleyen ya da diğer alternatifi kendiliğinden var eden karşıtlık birlikteliği kurulmuştur. Bu sayede çağın gerçekliğini, gelecek ve yaşamı önemli ölçüde tasvir eden kent mekânı üzerinden detaylandırmak mümkün hale gelecektir. Bu analizde, hepsi birbirine anlamlı bir şekilde eklenen yapısöküm yönteminin olanaklılığı, bir diğer kavram olan "iz" ile sağlanmaktadır. Rutli'nin de belirttiği gibi yapısöküm, bir "iz" meselesidir. Bir şeyi "izle"yerek ona eşlik etmenin yanında, o izi takip ederek, geri kalan izleri ortaya çıkarma ve alternatif diğer anlamları ifşa etme gibi süreçlerin ardından yapısöküm olanaklı hale gelmektedir (Rutli, 2016). Mevcut, görünür ya da temel yapıların izini sürmek o yapıyı ortaya koyan, başlangıçta görünmesi güç bir diğer anlam yapısı ile olanaklıdır. (Buna anlam karşıtlığı da demek mümkündür). İzler, birbirini oluşturan ancak içlerinden bazılarını daha ön planda tutan yapıların bir sonucudur. Görünen imajlar, gerideki onu görünür kılan diğer yapılarla bir anlam kurmaktadır. Başka bir ifadeyle, onun görünürlük elde etmesini sağlayan diğer yapıyı ortaya çıkarmak olanaklı hale gelmektedir. Ancak bu, analiz sonucu yapılacak her türlü çıkarımı yüzde yüz doğru, mutlak olarak kabul etmemektedir. Böyle bir anlam kesinliğine gitmek, daha en başından yapısökümün özülüyle çelişecektir. Ancak yapısöküme dâhil, iz, farklılık, anlam erteleme (differance), karşıtlıklar gibi kavramlar neticesinde, yapıların birbiriyle kurduğu ilişkiyi ortaya çıkarmak mümkündür. Dolayısıyla, katmanları açılan bu yapılar, görüneni görünmeyen sayesinde niteleyen pek çok duruma bir yöntem dâhilinde yorum getirmektedir. Çalışmada öne çıkan bu yapılar, karşıtlıklar dâhilinde bağlantılandırılarak geri plandaki göstergeler eşliğinde, "Teknolojik Kentler-

Meskûn(?) Kentler", "Tekinsiz Cansız Kentler- Tehdit Altında Kentler", "Kentin Ortadan Kalkışı: Yaşam Sonrası *Hafızasız Kentler*" şeklinde incelenmektedir.

3.1.1. Teknolojik Kentler-Meskûn (?) Kentler

Teknolojinin yaşamdaki varlığı kaçınılmaz bir biçimde mekânı; dolayısıyla yer ve mekân olarak kenti etkisi altına almaktadır. Geleceğin yaşamı, çeşitli görüntü ve nesnelere parıldayan, daima canlı, neon renklerinin hâkimiyetinde, zaman mefhumunun neredeyse ortadan kalktığı kenti resmetmektedir. Esasından bu durum kendisini yalnızca gelecekte değil, bugünde de görünür kılmaktadır. Ancak incelenen eserlerde yüksek teknoloji ile donatılmış, akıllı, canlı, renkli kentlerin altının çizildiği görülmektedir. Teknolojiyle kuşatılmış bu kentler, tüm etkin, yüksek donanımına rağmen yine de ideal kent görünümü çizmemektedir. Daha ziyade, kentlerin teknolojik yapılarını ve yeni oluşumlarını sanat ile buluşturan, estetik kaygıyı ön planda tutan görsel bir metin söz konusudur.² Mevcut estetik yapı, tekno-yerlerin gelecekteki ideal formlarını ön plana çıkarmaktan çok, bu anlamı geri planda tutan, gelecek zaman vurgulu bir yapıdır.

Benzer olarak Derrida da metnin içine, geçmiş-şimdi ve gelecek zamanları dâhil etmektedir. Böylelikle metinden bahsetmek, doğrusallık yerine, çoklu zaman vurgulu bir durumu nitелеmekte; bu aynı zamanda çoklu yorumlarla oluşan bir metin açılımı anlamına gelmektedir (Erbarıştan, 2021). Bu noktada, okurun da anlam inşasındaki rolü unutulmamalıdır. Her okuma anlamı açmakta ve buna bir süreklilik kazandırmaktadır. Çünkü gerçeklik, sabit bir nitelikte olmayandır (Küçükalkan, 2020). Bu bakımdan, çalışmada incelenen eserler "gelecek" temalı "bugün" okumalarıdır. Ayrıca okuma esnasında geçmişe zorunlu olarak başvurulmaktadır. Çünkü anlamı ortaya koymak için toplumsal hafızayı referans almak ve ardından yorum katarak yeniden inşa etmek gerekmektedir. Böylece metne (eserlere) ilişkin yeni yorum, okuyucunun da algısal süreçleriyle çoklu yapıya taşınacaktır.

Sanatçı eserlerine yansıttığı teknolojik kentleri, Türkiye'de Ankara ve İstanbul üzerinden örneklendirmektedir. Bu kentlerin öne çıkan yapıları, bilin-

² Ancak eserlerdeki diğer yapıların da açığa çıkarılmasıyla birlikte, buradaki yüksek teknoloji ve ideal olmaktan uzak kent vurgusunun bir temele (bağlama) dayandığı fark edilmektedir. İlerleyen başlıklarda bu durum detaylıca açıklanacaktır.

dik mekân ya da caddeleri yeni biçimleriyle birlikte onu seyredene gelecekte seslenmektedir.

Resim 1-2: İstanbul İstiklal Caddesi

Kaynak: <https://www.artstation.com/artwork/w8qKOV> Erişim Tarihi: 05.01.2023
<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10160573397257265&set=pb.731847264.-2207520000.&type=3%2C> Erişim Tarihi: 05.01.2023

İstiklal caddesi İstanbul'un en bilindik, simgesel mekânlarından biridir. *İstanbul'dan Pencereler* adlı eserde, karakterin "gündüz sokağım, İstiklal Caddesi. Baştan çıkarıcı, çelişkilerle dolu, büyük bir evren gibi" (Köseoğlu, 2014, 25) cümlelerinde de söz edildiği gibi İstiklal, İstanbul'u karakteristik ve onu pek çok açıdan değerlendirmeyi mümkün kılan, sanata ilham olmuş bir yerdir.

İstiklal Caddesi, o mekânı ikonografik hale getirmiş yapıların korunması ve bu yapılardaki gözle görülür değişimin özellikle renkler üzerinden vurgulanmasıyla kurgulanmıştır.³ Her iki resimde de neon renklerin bütün bir çerçeveye hâkim olduğu kesindir. İstiklal caddesindeki nostaljik tramvayın gelecek zamanın herhangi bir tarihinde de orada olacağı bilgisi yer almaktadır. Zaten bu mekânların gelecekte resmediliyor olmasına rağmen onu çekici kılan esas unsur bazı yapılardaki devamlılıktır. Başka bir ifadeyle eserlere bakıldığında, bakılan mekânda bilinirliği hızla kazanmak, yapının estetik formunu

³ Canlı ve hareketli bir alan olmasıyla bugünkü etkisine benzerdir.

artıran bir unsurdur. İstiklal caddesinin canlılığı, hareketliliği ve tramvayı gibi herkesçe bilinen kolektif niteliği, eserin gelecekteki görünümüne dikkati doğrudan çekmeyi başarmaktadır. Bu açıdan, kentler ne kadar uzak geleceği vurguluyor gibi görünse de o kenti zamanda çekici kılan bugünün referanslarıdır. Bu referanslara eklenen gelecek imgeleri ise işlenen mekânı estetize eden bir niteliktir. Simit dükkânı, Atatürk görseli gibi diğer vurgular da gelecek temasını, bugünün izleriyle bir arada kurgulayan temalardır. Geleceğin kentleri, şimdi olduğundan son derece farklıdır ancak bütünüyle yeni bir mekân halini almamıştır.

Resim 3: Ankara 2150 yılı

Resim 4: Ankara 300 yıl sonra

Kaynak: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10156776780537265&set=pb.731847264.-2207520000.&type=3> Erişim Tarihi: 05.01.2023

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10152792469897265&set=pb.731847264.-2207520000.&type=3> Erişim Tarihi: 05.01.2023

Benzer vurguların Ankara kenti için de geçerli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Atatürk heykeli ve Atakule gibi detaylar, bu kenti kolektif bellekte yer etmiş figürlerle hatırlatmakta; bu hatırlatmanın üzerine yeni eklemeler yapmaktadır. İstanbul'da olduğu gibi Ankara'da da neon renkler resimlere hâkim yapılarıdır. Böylece kentlerdeki yüksek teknoloji bir kez daha vurgulanmakta ve sanatçı 2150 yılı, 300 yıl sonra gibi bilgilerle, geleceğe tarih aktarmaktadır.

Eserlerdeki geleceğin tekno-kent vurgusu kolektif belleği iki şekilde öne taşımaktadır. İlki, ele alınan kentlerin İstanbul ve Ankara olmasıyla sağlanan herkes tarafından bilinirlik ve metropol kent olma özelliğidir. İkincisiyse yine bilinirlik ölçütü çerçevesinde gerçekleşmekte ve bu kez kentlerde öne çıkan alan ve nesnelere göze çarpmaktadır. Öyleyse gelecek zamanı temel alan teknolojik kentler, bir biçimde bellek kavramına başvurmak durumundadır. Bu sebeple kentler hem ilk bakışta tanınır hem de bugünkü görünümünde farklı dokuya sahip yabancı yerler olarak bir karşıtlık çizmektedir. Sanatta söz konusu olan zamansal bir sıçramaysa bu durum belleği koşulsuz bir kabul olarak karşımıza çıkarmaktadır. Blight, insanın eşsiz bellek kapasitesini açıklarken, başka hiçbir canlının yaratma, anlatma, saklama, kaydetme, dil oluşturma, geçmişi bilme gibi amaçlarda olmadığını ve bu sebeple belleğin insan zekâsının temeli gibi kabul gördüğünden bahsetmektedir (Blight, 2015). Tam da bu açıdan, tarihsel araştırmada bellek mekânlarını çekici kılan, bir yaşam öyküsüne sahip olmalarıdır (Winter, 2015). Bilinmelidir ki bellek sistemlerine depolanan bilgilerin çok büyük bir bölümü, doğası gereği mekânsaldır (Groh, 2016). Kentlerdeki bilinirlik, ağırlıklı olarak kente hâkim yapılar sayesinde sağlanmaktadır. Görsellerde kentte yaşayan insanlardan çok, kente hâkim yapılar ve o yapılara canlılık kazandıran renkler söz konusudur. İnsan ise tekno-kentlerde geri planda tutulmuştur. Hatta bu alanlarda bireye yer yok gibidir. Zaman zaman karşımıza çıkan insanlar ise sırtı onu görene dönük bir konumdadır. Yüksek teknoloji altında var olan meskûn kentler, geleceğin yerleşim alanlarını insana gereksinimin ortadan kalktığı alanlar olarak yansıtmaktadır.

Yeni iletişim süreçleriyle birlikte kentler, daha az gürültülü ve ışıltılıken, ulaşım olanaklarında çok daha gelişkindir. Ancak aynı zamanda kentler, yoksul ve yoksunları dışlamakta; onları kentin dışında tutmaktadır. Çünkü kent mekânı pahalılık üzerinden yaşama olanak tanıyan bir mekândır (Çakır, 2019). İletişim ve ulaşım teknolojileri pek çok avantajına rağmen, aynı anda kopukluk ve bundan kaynaklı uzaklık da yaratmaktadır. Kentte yaşayan insanın kentin neresinde ikame ettiği, onun yer ile kurduğu bağı önemli ölçüde belirlemektedir. Dolayısıyla bugünün teknolojik gelişmişliğinde dahi kent yaşamına dair gözle görülür ayrım ve bağlantısızlık, geleceği bu düzlemde çok daha katı bir biçimde resmetmektedir. Bu kez kentte yaşayan ancak kent

dışında tutulan yalnızca yoksunlar değildir. Doğrudan insanın kendisi, tüm ayrımların ötesinde oldukça silik bir görünümde. Eserlerde yer verilen mekânların, kuvvetle muhtemel kalabalık alanlar olmasına rağmen, çerçeveyi kuşatan teknolojinin bizatihi kendi varlığıdır. Kentler yüksek teknolojiyle oluş gösteren, kenti yaşayan insanları ise bu renkli, canlı ortamların gerisinde tutan ve onların nerede olduğuna dair bilgi içermeyen yerlerdir. Bu bilgi kişilere, teknolojinin gelecekte yaşamımızda var edeceği ortak beklenti ile verilmektedir. Çünkü bugün de insanın toplumsallığı, dijital ortamları öne çıkaran ve bu ortamlarda insanı etkileşim halinde var kılan gerçekliktir. Dolayısıyla çok da uzak sayılmayacak bir gelecekte, toplumsal yaşamın fiziksel manada daha kopuk olabileceği şüphesi, distopya vurgusuyla bu içeriği, gerçeklikle harmanlayan bir şüpheye dayandırmaktadır.

3.1.2. Tekinsiz Cansız Kentler- Tehdit Altında Kentler

Geleceğin kent tasvirinde öne çıkan bir diğer yapı, kentlerdeki güvensizlik ortamıdır. Çünkü bu ortamlar tüm teknolojik ilerlemeye karşın insandan daha gelişkin ya da daha güçlü başka türler sebebiyle giderek sona yaklaşmaktadır. Kentler istilalara uğramakta, saldırılara maruz kalmakta, hatta kıyamet anlarına tanıklık etmektedir.

Resim 5: Ankara dinazor istilası

Resim 6: İstanbul zombi saldırısı

Kaynak: <https://www.artstation.com/artwork/Y0Kd6> Erişim Tarihi: 05.01.2023
<https://www.artstation.com/artwork/Y0Kd6> Erişim Tarihi: 05.01.2023

Bu tekinsizlik kendisini geçmiş dönemlerin tehdit oluşturan unsurları üzerinden kurguladığı gibi doğrudan insanın hayal gücüne dayanan tehlikeli insan-insan dışı canlılar üzerinden de oluşturabilmektedir. Dinozor istilası ile Ankara'yı güvensiz bir gelecek mekânı halinde yansıtan sanatçı, bu anlamı geçmişte olmuş ve sona ermiş türler üzerinden sağlamaktadır. Aynı durum İstanbul'u zombi saldırısı ile resmettiği eser için de söz konusudur. Dolayısıyla tekinsizlik hissinin burada ortak bir anlam yarattığı etki, "yeniden var olma" ya da "yeniden canlanma" gibi olasılıklar üzerinden yansıtmaktadır. Bu sebeple, kentleri güvensiz kılan yalnızca mevcut şartlar ya da bunlardan kaynaklı gelecekte olabilecek durumlar değildir. Güvensiz olmamıza neden olabilecek tehlikeler, geçmişten de gelebilmektedir. Yeniden var olan ve dönüşen biçimleriyle şehre gelen varlıklar, geçmişten gelen pek çok bilgi, hikâye ya da mit ile insanın bu korkularına dayanak oluşturmaktadır.

Buna örnek olabilecek mitolojik bir hikâye *Efsaneler ve Mitler* adlı kitapta Athena ve Arachne'nin öyküsüyle aktarılmaktadır. Hikâyeye göre Tanrı Athena ile ölümlü Arachne arasında dokumacılık üzerine başlayan çekişme, Athena'nın Arachne'ye aynı anda hem kızması hem de ona acımasıyla sonuçlanmıştır. Böylece Arachne, sonsuza dek ipliğin ucunda sallanarak dokumaya devam edecek bir örümceğe dönüştürülmüştür (Wilkinson, 2021). Benzer olarak, Tanrı Şiva'nın bir fil başını oğlunun omuzlarının üzerine yerleştirip sonra onu yeniden canlandırması (Mitoloji Kitabı, 2022) gibi pek çok hikâye insan için bilindik, ilgi çekici hikâyelerdir.

Tehlikenin nereden gelebileceği ile ilgili bir başka varsayım ise UFO saldırıları üzerinedir. İnsanın üzerine en çok düşünce ürettiği alanlardan biri olan "başka yaşamlar", bu eserlerde kendisini bir tehlike unsuru olarak konumlamaktadır. Yeryüzü, bizim onlara üstünlük sağlayamadığımız başka varlıklar karşısında istilaya uğramış, insanlar bu istila karşısında yetersiz kalmış⁴, kent mekânı tehlike mekânı olarak aktarılmıştır.

---

⁴ Ya da seyirci kalmıştır. Resim 8'de de kolaylıkla fark edilen bu durum, insanı suretsiz ve güçsüz bir varlık olarak konumlamaktadır.

Resim 7: Uzaylıların gelişi (İstanbul)   Resim 8: UFO saldırısı (İstanbul)

Kaynak: <https://www.artstation.com/artwork/Y0Kd6> Erişim Tarihi: 05.01.2023
<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10153463676542265&set=pb.731847264.-2207520000.&type=3> Erişim Tarihi: 05.01.2023

Saldırılar ve istilaların yanı sıra kent yaşamının sonunu daha keskin bir şekilde aktaran anlatılardan bir diğeri de kıyamet anlarıdır. Sanatçının eserleri yapısöküme uğratıldığında burada birbirini tamamlayan aksiyonların var olduğu görülmektedir. Geçmişten ve gelecekte gelen saldırıların “nihayet” vardığı yer kentin sonluluğudur. Bu sebeple kıyamet ile bir başka tehlikeyle karşı karşıya kalan kent, geleceği talihsiz bir “son” ile anlamlandırmaktadır.

Resim 9: Sheraton otel (Ankara)

Resim 10: Kıyamet anları (Ankara)

Kaynak:

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1015186872777265&set=pb.731847264.-2207520000.&type=3> Erişim Tarihi: 05.01.2023

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10153463677082265&set=pb.731847264.-2207520000.&type=3> Erişim Tarihi: 05.01.2023

Kentlerdeki güvensizlik ortamı, bugünün beklentileriyle örtüşerek yaşamın sonluluğuna işaret etmektedir. Kıyamet ise bu sıralamada bir kaçınılmazlıktır. Sanatçının kentlerde güvensizliği vurguladığı sebeplere bakıldığında, geçmişten ve gelecekte gelen saldırılar sonucu, kıyamet ile tamamlanan bir "son" sürecinin takip edildiği görülmektedir. Bugün, tehdit olarak görülen pek çok şey gelecekte bu öngörüğü doğrulayacak olaylara sebebiyet vermektedir. Tehdit olasılığı, tekinsizlik gerçeğine dönüşmektedir. Böylece, "şimdi"de deneyimlediğimiz ve estetik olarak bir beğeni attettiğimiz bu eserler, esasında geleceğe dair ipuçları sunmaktadır. Bunlar elbette sanatçının gözünden yansıyan izlerdir. Ancak günün gerçekliği ve endişeleri düşünüldüğünde, gelecek yaşama ilişkin bu varsayımları seyretmek, ilgili eserlerin bağlantısız bir estetik kaygı temeline dayanmadığını göstermektedir. Gelecekte kentleri bekleyen sorunlar karşısında bugünün referansları ile bir uzlaşma, bağlantı sağlanmaktadır. Öte yandan saldırı, istila ve kıyamet gibi tehlikelerin ön planda tutulmasıyla kurgulanan kentler, geri planda bu saldırıların içeriğine dair kimi fikirler vermektedir. Yaşamı yok oluşturan tüm bu çatışmalar insanüstü, aşkın, müdahaleye kapalı alanlardan gelmektedir. Çatışmalar, insanın insanla yaşadığı politik, toplumsal bir sebep olmanın ötesindedir. Hatta insanın yetersizliğini, bu alandaki zayıflığını vurgulayacak şekilde kentleri cansız birer alana dönüştüren "dışarı"dan gelen tehlikelerdir. Bu şeyler, kolayca tanımlanamayan, başka bir oluştaya ait türlerdir. Dolayısıyla insanın insanla olan mücadelesi ortadan kalkmış gibidir. Hatta insan, dışarıdan gelen bu tehlikelere karşı herhangi bir savunma geliştirememektedir. Yaşamın sonu bir kaçınılmazlık içinde sunulmakta bu kaçınılmazlıkta insan, "masum" olarak konumlanmaktadır. Öyle ki onun mücadelesi yaşamın gerçekliği içinde kendi benliğinden uzaklaştığı, içsel bir çabaya yöneliktir. Çünkü eserlerdeki insanları ayrıntı içinde göremiyor, yeterince betimleyemiyor olmak, onun kent yaşa-

mında zaten yok olduğunu simgelemektedir. İnsanın kaybı, kentin kaybından daha önce gerçekleşmiştir.

3.1.3. Kentin Ortadan Kalkışı: Yaşam Sonrası *Hafızasız Kentler*

Zamanın kentlerde yarattığı etki, kentin varlığını adım adım sonlandıran bir yok oluş hikâyesidir. Bu anlatılarda kurgu, mekânda sabitliği, zamanda ise sürekliliği vurgulamaktadır. İleri teknolojik kentlerin giderek kaosa yönelen zaman düzlemi, bu teknolojinin en gelişkin halini bile sorgulamaya açmaktadır. Çünkü kentler “dışarıdan” gelen ötekiler ile istila edilmekte, bugünün güvensizlik atmosferi gelecekte olacakları bir kanıt gibi sunmaktadır. Bu noktada kentlerin ve dolayısıyla yaşamın sona erişinde kendisini takip eden iz, mekânı insansız tasarlamakla başlamaktadır. İncelenen eserlerde az sayıda yer alan insan bile arkası dönük suretsiz bir yapıdadır. Aynı durum kıyamet sonrası yerle bir olmuş şehirler için de geçerlidir. Kenti ortak bir hatıradaki birleştiren unsurlar yıkılmış, geriye onlardan yığınlar kalmıştır. Oysaki, Calvino’nun *Görünmez Kentler* adlı eserinde de bahsettiği gibi bellek göstergelerin sürekli yinelenmesidir. Bu yinelenmeler sayesinde kent var olmaya devam etmektedir (Calvino, 2019). Dolayısıyla eserlerde yerle bir olmuş kentleri yalnızca kıyamet senaryolarıyla görselleştirmek değil, aynı zamanda bu sonlu kent mekânını, belleksizlik üzerinden yansıtmak söz konusudur. Mesele yalnızca yaşamın kentlerle imgelenecek sona doğru yaklaşan gerçekliği değildir. Esas olan bu sonluluğun nasıl kurgulandığıdır. İncelenen eserlerde kentlerin ortadan kalkışı, bir sürece tabi adım adım gerçekleşen silinmelerle mümkün olmuştur. Teknolojinin kenti sarmalaması ile önce insan geri plana itilmiş, ardından baş gösteren tekinsizlik durumlarıyla kentteki yapılar yıkıma uğramıştır. Belleği yok olmuş kentler, o belleği oluşturan zamansal süreçler gibi birer birer ortadan kalkmıştır.

Resim 11-12: Yıkıma uğramış, yok olmuş hafıza mekânları (İstanbul)

Kaynak:

https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10152297478892265&set=pb.731847264.-2207520000.&type=3_Erişim Tarihi: 05.01.2023

<https://www.artstation.com/artwork/Y0Kd6> Erişim Tarihi: 05.01.2023

Böylece birbirini öteleyerek (iz) adım adım kurgulanan anlam, sanattaki gelecek tasarımını yalnızca estetik etki üzerinden var etmemektedir. Dilde ötelenen anlam ve boşunalık üzerinden değerlendirilemeyecek her bir kelime gibi, sanat eserleri de birbirini takip eden cümle dizimi halindedir. Yapısöküm mantığı ile de benzeşen dilin (metin, görüntü vb.) köksüz var olamayacağı, tarihsellikle birlikte anlamlandırılabilmesi⁵ ve o an ortaya çıkmış, doğaçlama bir metin kurgusunun söz konusu olamayacağı bilgisi, buradaki görüntü metinleri için de geçerlidir. İncelenen eserlerde kentin estetik biçimde gelecek düşüyle bir arada kurgulanması bile, onu bir zamansallıkla cümle gibi dizmiştir. Sanata konu olan çoğu içerik, yapısal analize tabi tutulduğunda muhakkak ki bağlamsal bir anlam kurgusu ortaya koyacaktır. Mevcut kurgunun kendisini gelecek zaman vurgusuyla ileri tarihlere konumlaması, metindeki tarih-

⁵ Bu tarihsellik onu aynı zamanda mutlak anlamdan da uzaklaştırmaktadır.

sellığı yok saymamaktadır. Bu tarihsellik geçmiş ve şimdiyi birbirine bağladığı gibi henüz deneyimlenmemiş gelecek zamanı da kapsamaktadır.

Resim 13-14: Kıyamet sonrası (Ankara)

Kaynak:

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10151497166652265&set=pb.731847264.-2207520000.&type=3> Erişim Tarihi: 05.01.2023

<https://www.artstation.com/artwork/Y0Kd6> Erişim Tarihi: 05.01.2023

Ötelenen anlamda geline aşama, belleğini kaybetmiş şehirlerdir. Bu şehirlerde yok oluşu simgeleyen karanlık atmosfer⁶, yıkık yapı ve uzaklarda belli belirsiz görünen suretler vardır. Kenti birbirine bağlayan tüm dokular ortadan kalkmıştır. Dolayısıyla bu andan itibaren kent zamansız, hafızasız ve kimliksizdir. Buna sebep olan “dışarıdan” gelen o etkilere detaylıca eğilmekte fayda vardır. Çünkü bugün çevresel felaketler, teknolojinin kimi kez kötüye kullanımı, yoğun nüfus artışı, kaynak sorunları gibi pek çok mesele düşünüldüğünde, insanın bu meselelerin merkezinde konumlandığı düşünülmektedir. Posthümanizm’in de altını çizdiği gibi, asırlardır süregelen insanın merkezi konumu ve bu konumdaki üstünlük vurgusu, bahsi geçen sorunlar nedeniyle yerinden edilmiştir. Çünkü günümüzde insan, bu meselelerin kaynağı olarak görülmektedir. Ancak bunun aksine gelecekte yok olan yaşam, insan

⁶ Tekno-kentlerin aksine.

kaynaklı olmaktan çok kontrol edilmesi güç başka sebeplere dayandırılmaktadır. Bu sebepler bugünden görülemeyecek, tahmin edilemez tehlikeler değildir. Ancak, zombi, UFO saldırıları ile güveni yok eden etkiler, tehlikeyi günümüzde belki de en az bildiğimiz öteki varlıklar üzerinden kurgulamaktadır. Başka bir açıdan buradaki ötekilik, anlamını sinemadan, edebiyattan aşına olduğumuz hikâyelere dayandırmaktadır. Anlatılarda korkuya sebebiyet veren etkenler, ne tek başına fantastik öğelerle doldurulmuş hikâyeler ne de zombi ya da canavarlardır. Esas mesele gündelik yaşamımızda karşılaşmadığımız bu kurgusal karakterlerin hangi öteki'yi temsil ettiği'dir.

Öteki, bireyin kendi dünyasının sınırları dışında tutulandır (Tatar, 2013). Pek çok sanat metnine konu olmuş vampir, zombi, canavar gibi figürler insanın sınırları dışında kalan ve müdahale etme noktasında bilinmezlik yaratan, kendi türünden olmayan canlılardır. Şakrak'ın da belirttiği gibi vampir, zombi gibi bu ikonlar ölmüş fakat ölümlerle yaşam arasına sıkışmış, toprağın kabul etmediği lanetlilerdir (Şakrak, 2018).

Bir anda ortaya çıkan ve tüm şehirde karmaşa yaratan fantastik ötekiler, incelenen eserlerin gelecek kurgusunda kendisine yer bulmaktadır. Bu açıdan Derrida'nın iz ya da differance ile anlam ötelemesi, sanatçının eserlerindeki "bilindik" ortak temaları gelecekte de var ettiğini kanıtlamaktadır. Diğer yandan anlatılarda sıklıkla kendisine yer bulan öteki simgeleri ve insanın bu "yabancılarla" başlattığı kazanılmış mücadele, incelenen sanat eserlerinde farklı biçimde gösterilmektedir. Kente tehlike uyandırarak gelen ve sonunda kaybederek ortadan yok olan canavar, alışık olduğumuz hikâyelerde insanın galibiyeti ile sonuçlanmaktadır. İnsan, bu karşıtlık ilişkisinde çoğu kez kazanan'dır. Öte yandan, bu eserlerde inşa edilen ötekilik anlamı oldukça farklıdır. Bu içeriklerde, insan zaten çok fazla vurgulanan ya da altı çizilen bir gösterge olmadığı gibi mücadele içinde de yer almayandır. Kabullenilmiş bir yaşam sonu, tüm bu olanları beklenmişlik etkisiyle tamamlamaktadır. Her birimizin anlatılarda çok defa deneyimlediği, seyircinin heyecanını yükselten ve sonra onu katharsis ile ödüllendiren film sanatının aksine, bu eserlerde kazanılmış bir zafer, hak edilmiş bir katharsis yoktur. Zaten filmlerde işlenen öteki ile olan mücadele kendisini "bugün" özelinde çok defa kurgulamıştır. Dolayısıyla bugünün gerçekliğinde karşılaşmadığımız canavar, vampir ya da zombiler, insanın verdiği mücadeleyi ve sonunda buna değecek kazanımını haklılaştır-

maktadır. Öte yandan, tehlikeyi bugünde kurgulamayan ve gelecek zamana aktaran eserler, bu ön tahminini insan galibiyetine şüphyle yaklaşarak yapılandırmaktadır. Dolayısıyla hangi tehdidin kim tarafından ve ne zaman geldiği soruları oluşacak anlamda önem taşıyan sorulardır. Sonucunda, öteki karşısında zayıf konumlanmış ve kaybetmiş insan, alışılmışın aksine, sonraki güne kentin dinamik yaşamıyla kaldığı yerden devam edememektedir. “Sonraki gün” gibi zamanı vurgulayan bir kavram bile ortadan kalkmıştır. Böylece mekândaki yıkım ile hafızası yok olmuş kentler ve nereye varacağı belli olmayan kısıtlanmış bir gelecek vardır. İnsan, bu eserlerde daha en başından kaybedendir.

Sonuç

Kent mekânının sanatta yer alma biçimiyle ürettiği anlam, sanatı gelecek göstergesi olarak da sunabilmektedir. Sanatta geleceği kurgulamak, dildekine benzer olarak ötelenen anlamı niteleyen bir metin yaratmaktır. Bugünün gerçekliği ve gelecek tahayyülü, sanat eserlerinin estetik ölçütler dâhilinde kurguladığı içerikte bir görüş, düşünüş var etmektedir. Bu aktarım rastlantısal olmayan bir bağlama dâhildir. Kentlerin kolektif bellekte kendisine yer bulmuş toplumsal nitelikleri yeni dilsel/gösterge bağlamlarıyla anlamı gelecekte tasarlamaktadır. Dilin, kendinden sonra gelecek yeni bir cümleyi nitelemesi gibi bugünün kent mekânı da geleceği kültürel, sosyolojik göstergelerle var edilmektedir. Böylece ortaya anlamsal bir metin çıkmaktadır.

İncelenen eserlerde kurgulanan metnin (görsel metnin), görünür ve örtük yapılar dâhilinde “Teknolojik Kentler-Meskûn(?) Kentler”, “Tekinsiz Cansız Kentler- Tehdit Altında Kentler”, “Kentin Ortadan Kalkışı: Yaşam Sonrası Hafızasız Kentler” şeklinde, zamansal bir anlam düzleminde kurgulandığı görülmektedir. Dolayısıyla kentin mekân olma özelliği kadar, zaman ile kurduğu ilişki de en büyük yapıdır. Çünkü bu yapı, geleceğe ilişkin olasılıklar kurgulayarak, bu kurgunun bağlamsal kodlarını “devamlı ötelenen anlam” (différance) ile açma ihtiyacı oluşturmaktadır. Aynı zamanda, metindeki görünür ve örtük yapıların tespit edilip analiz edilmesiyle birlikte, zıtlıklar/karşıtlıklar dâhilinde var olan anlam, yapısöküm analiz ile ortaya çıkmaktadır. Buna göre, yüksek teknoloji temelinde inşa edilen kentlerin, aynı zamanda sessizliği, kimsesizliği andıran insansız kentler olduğu anlaşılmaktadır. Tehdit altında

olan bu kentler, tekinsizliği dışarıdan gelecek etkilerle ötekilik üzerinden kurgulamakta ve adım adım kentlerin yok oluşuna yaklaşmaktadır. Bu yok oluş kendisini en belirgin, yapıların yerle bir olmasıyla görünür kılmaktadır. Dolayısıyla yok olan yapı, kentin hafızasını da ortadan kaldırmaktadır.

Çalışmadan elde edilen bulgulara göre eserlerde görünen zamansallık ve anlamlı hikâyeye kurgusu, eser içeriklerinde iki ana temanın izinin sürülmesiyle ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki kent, diğeri ise gelecektir. Esasında bu iki temel üzerinden incelenen eserler, sanatçının sistematik olarak bir hikâyeye yaratması ya da bu hikâyede zamansallığı gözetmesi gibi etkiler dahilinde gerçekleşmemiştir. Dolayısıyla yapısökümdeki anlamsal ertelemelerde hiçbir göstergenin bağımsız ve kopuk olamayacağı bilgisi, araştırmadan çıkan bu sonuçla kendisini kanıtlar niteliktedir. Başka bir ifadeyle, baskın göstergesi tespit etmek, o göstergesi vurgulayan karşıt yapısını da görebilmekten geçmektedir. Bu da eserde yer alan, öne çıkan unsurlara bakarak, anlamı devamlı açma/öteleme suretiyle mümkün olmakta, eserde belirgin biçimde yer almayan göstergeler, bu sayede açığa çıkmaktadır. Sanat yapıtlarındaki gelecek tahayyülü onu henüz o şekilde var etmeyen, bugünün gerçekliğine borçludur. Tıpkı "ben" göstergesi için bir karşıta, yani ben olmayana duyulan ihtiyaç gibi geleceği kurgulamak için de bugüne ihtiyaç zorunludur. Dolayısıyla devamlı bir anlam açma ya da anlam öteleme söz konusudur.

Buna göre, hümanizm anlayışının yarattığı insanın merkezi konumu, bugün posthümanizm ile yeniden tartışılarak insanın merkezden kopuk olma düşüncesine dönüşürken, eserlerde yer alan gelecekteki insan, posthümanizm düşüncesinin devamı olarak kurgulanmaktadır. Öyle ki bugün sıklıkla tartışılan insanın merkezi düşünüşte yarattığı yıkım, gerçek anlamda bir sorgulama açmasına rağmen, insan etkisinin tamamen ortadan kalktığını söylemek ise iddialı olacaktır. Ancak bu iddiayı, bağlamsal ve ertelenen anlam bazında analiz edilen eserlerle geleceğe taşımak olanaklıdır. Çünkü bu eserlerde yer alan kent, insanla kurduğu ilişkide oldukça zayıftır. Kent, insan ile değil, insanın kolektif belleğinde yer ettiği yapılar ile görünürdür. En bilindik caddelerde en canlı renklerle kurgulanan eserlerde bile, az sayıdaki insanın, yeterince görünür olmadığı tespit edilmiştir. Kente hâkim gösterge, teknoloji ve dışarıdan gelen yabancılara yöneliktir.

Yapılan incelemede bu yabancıların kentleri iki şekilde istila ettiği görülmektedir. Bunlardan ilki ölüp arafta kalmış ancak insan formundan uzaklaşmış zombiler, bir diğeri ise bugünün de araştırma konusu olan UFO'lardır. Böylece kentleri tekinsizliğe taşıyan bu dış etkiler, bir ötekilik üzerinden kurgulanmakta ve bir kez daha zamansallıkla anlam bulmaktadır. Zombi zamanda geçmişten; UFO ise gelecekte beliren tehlikelerdir. Dolayısıyla kente hâkim unsurlar birey ve toplum değil; teknolojik yaşam ve ötekilik üzerinedir. Geleceğin yaşamı hâkim yapıyı kent distopyası üzerine kurgulamaktadır. Giderek kimliksiz bir forma dönüşen kentler, İstanbul ve Ankara dışında ele alınmayan diğer kentlere dair de öngörü sunmaktadır. Bu iki kentin Türkiye'nin tamamı için oluşturduğu etki bütün anlamı, İstanbul ve Ankara üzerinden, diğerlerinin dışarıda bırakılmasıyla genelleştirmektedir.

Dolayısıyla sanatçının eserlerindeki yorumunu, tarihsellik ve kültürel bağlar neticesinde zamansallık dâhilinde kurguladığı açıktır. Zaman üzerinden ilerleyen bu metinler, doğal olarak zamansal geçişlerde bellek kavramına başvurmak durumunda kalmıştır. Bu bile, dildeki anlamsal ötelemeye benzer olarak, eserlerdeki mecburi yapıları belirgin olarak vurgulamaktadır. Kentlerin çeşitli etkilerle kimlik kazandığı anlam, gelecekte kimliksiz bir anlam ile yer değiştirerek, bu dönüşümde ilişkisel yapılara başvurmaktadır. Kentin kimlik kazandığı ölçütlerden biri olan bellek, esasında geçmiş referanslı bir kaynaktır. Bu sebeple kültürel ve toplumsal etkileri ortaya koymada önemlidir. Ancak incelenen eserlerde aynı anda belleğin gelecekte de kurgulandığı görülmektedir. Bu bir öngörüdür ve bugünün göstergelerinden oluşmaktadır. Bağlamdan, ilişkisellikten uzak bir sanat içeriği bu nedenle çok olası değildir. Ancak her okumada yeni bir yoruma gitmek mümkündür. Bu nedenle bundan sonraki çalışmalarda sanat, kent ve gelecek zaman ilişkisini çeşitli perspektiflerle incelemek, hatta karşılaştırmalar yapmak, kapsamlı bir çalışma ortaya koymada daha fazla şey söyleyecektir. Böylece bu çalışma, konuyu benzer içerikler üzerinden karşılaştırma yaparak inceleyen başka çalışmalar için dayanak oluşturabilecektir.

Kaynakça

- Akbulut, Doğan. "Dijital Çağda Sanatın ve Sanatçının Konumu". *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi* 8/17 (Haziran 2018), 117-123. <https://doi.org/10.16950/iujad.449731>
- Aydinalp, Esra Başak. "Jacques Derrida'da Yazı ve Anlam Oyunu". *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 38 (2017), 151-160. <https://doi.org/10.21497/sefad.376980>
- Aytaç, Ömer. "Kent, Metropol ve Değişen Yer/Mekân İmajları". *Mukaddime* 8/1 (2017), 1-23. <https://doi.org/10.19059/mukaddime.325935>
- Balkin, Jack. "Yapısöküm". çev. Kasım Küçükalp. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/1 (2004), 318-329.
- Becermen, Metin. "Kent ve Felsefe İlişkisi Üzerine". *Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi* 25 (2015), 9-18. <https://doi.org/10.20981/kaygi.288011>
- Benjamin, Walter. *Pasajlar*. çev. Ahmet Cemal. İstanbul: Yapı kredi Yayınları, 2002.
- Blight, David. "Bellek Patlaması: Neden ve Neden Şimdi?" çev. Yonca Aşçı Dalar. *Zihinde ve Kültürde Bellek*. ed. Cumhur Öztürk. 301-319. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 2015.
- Çakır, Mukadder. "Yeni İletişim Teknolojilerinin Gelişimi Bağlamında Kent". *Etkileşim* 3 (2019), 12-27. <https://doi.org/10.32739/etkilesim.2019.3.42>
- Calvino, Italo. *Görünmez Kentler*. çev. Işıl Saatçioğlu. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2019.
- Çınar, Semih - Köse, Özkan. "Dijital Kurulumlar ve Etkileşimli Mekânlar", *Art-e Sanat Dergisi* 14/27 (Haziran 2021), 223-238. <https://doi.org/10.21602/sduarte.883648>
- Critchley, Simon. "Yapıbozum ve Pragmatizm: Derrida Özel İronist Mi Yoksa Kamusal Liberal Mi?" çev. Tuncay Birkan. *Yapıbozum ve Pragmatizm*. 35-68. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.

- Derrida, Jacques. *Göstergebilim ve Gramatoloji*. çev. Tülin Akşin. İstanbul: Afa Yayınları, 1994.
- Derrida, Jacques. "Kendime Karşı Savaşayım". *Derrida: Yaşamı Yeniden Düşünürken-Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi* Sayı: 47-48 (2006), 174-185.
- Derrida, Jacques. "Yapıbozum ve Pragmatizm Üzerine Düşünceler". çev. Tuncay Birkan, *Yapıbozum ve Pragmatizm*. 125-142. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.
- Direk, Zeynep. "Giriş". *Derrida: Yaşamı Yeniden Düşünürken-Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi* sayı 47-48 (2006), 9-15.
- Drucker, Johanna. "Is There a Digital Art History?" *Visual Resources* 29 (2013), 5-13. <https://doi.org/10.1080/01973762.2013.761106>
- Erbarıştan, Tufan. *Türk Edebiyatında Örneklerle Yapısöküm Çözümlemeleri*. Kitapyurdu Doğrudan Yayıncılık, 2021.
- Groh, Jennifer. *Mekân Yaratmak*. çev. Gürol Koca. İstanbul: Metis Yayınları, 2016.
- Köksal, Tuba. "Dijital Dünya'da Suretsiz Toplum". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 25/3 (2021), 1249-1259.
- Kolektif Yazar. *Mitoloji Kitabı*. çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul: Alfa Yayınları, 2022.
- Köseoğlu, Gisele Durero. *İstanbul'dan Pencereleler*. çev. Aysen Altınel. İstanbul: Gita Yayınları, 2014.
- Küçükalkan, Gülhanım. *Derrida ve Yapısöküm*. İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2020.
- Küçükalkp, Kasım. "Derrida ve Dekonstrüksiyon", *Doğu'dan Batı'ya Düşüncenin Serüveni*. ed. Şamil Öçal. 597-624. İstanbul: İnsan Yayınları, 2015.
- Laclau, Ernesto. "Yapıbozum, Pragmatizm, Hegemonya". çev. Tuncay Birkan. *Yapıbozum ve Pragmatizm*. ed. Kerem Ünüvar. 79-112. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.

- Mouffe, Chantal. "Yapıbozum, Pragmatizm ve Demokrasinin Siyaseti". çev. Tuncay Birkan. *Yapıbozum ve Pragmatizm*. ed. Kerem Ünüvar. 7-24. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.
- Örselli, Erhan – Akbay, Can. "Teknoloji ve Kent Yaşamında Dönüşüm: Akıllı Kentler". *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi* 2/1 (2019), 228-241. <https://doi.org/10.33712/mana.544549>
- Ricoeur, Paul. *Hafıza, Tarih, Unutuş*. çev. Mehmet Emin Özcan. İstanbul: Metis Yayınları, 2000.
- Rorty, Richard. "Yapıbozum ve Pragmatizm Üzerine Düşünceler". çev. Tuncay Birkan. *Yapıbozum ve Pragmatizm*. 25-33. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.
- Rutli, Evren Erman. "Derrida'nın Yapısökümü". *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi* sayı 5 (Temmuz 2016), 49-68.
- Sağlam, Firdevs. "Peter Kogler'in Dijital Mekânları". *Sanat ve Tasarım Dergisi* 10/1 (2020), 52-67. <https://doi.org/10.20488/sanattasarim.830550>
- Özel Sağlamtimur, Zühal. "Dijital Sanat". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 10/3, (2010), 213-238.
- Şakrak, Bilgehan Ece. "Batı Kökenli Popüler Korku Filmlerindeki Fantastik Korku İkonları: Toprağın Kabul Etmediği Lanetliler". *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi* 11/24 (2018), 178-193.
- Sınmaz, Serkan. "Gelişen İletişim Teknolojilerinin Kentsel Yaşam ve Kamusal Mekânlar Üzerindeki Yansımaları". *Tasarım+ Kuram* 11/20 (2015), 63-75. <https://doi.org/10.23835/tasarimkuram.239583>
- Sivri, Oğuzhan – Çınar, Semih. "Resim Sanatında Dijital Ortamlar Üzerine İnceleme". *Uluslararası Disiplinlerarası ve Kültürlerarası Sanat* 3/5 (2018), 173-182.
- Talen, Emily. "The Social Goals of New Urbanism". *Housing Policy Debate* 13/1 (2002), 165-188.
- Tatar, Hüsniye Canbay. "Sürgünler Mekânı Dünya: Göç, Çokkültürlülük ve Ötekileştirme". *Humanities Sciences* 8/1 (2013), 72-81.

- Türk, Seçil Mine. "20. Yüzyıl Kent Kuramları". *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2/3 (2015), 41-59.
- Vargün, Özlem. "Kentsel Göstergibilim Kültürel Yansımalar ve Sanat Üretimlerinde Kentsel Göstergeleri Yeniden Okumak". *Akdeniz Sanat* 16/29 (2022), 51-76. <https://doi.org/10.48069/akdenizsanat.930671>
- Vlahov, David. - Galea, Sandro. "Urbanization, Urbanicity, and Health". *Journal of Urban Health* 79/4 (2002), 1-12.
- Weber, Max. *Modern Kentin Oluşumu*. çev. Musa Ceylan. İstanbul: Bakış Yayınları, 2010.
- Wilkinson, Philip. *Efsaneler&Mitler*. çev. Emel Lakşe. İstanbul: Alfa Yayınları, 2021.
- Winter, Jay. "Tarihçiler ve Bellek Mekânları". çev. Yonca Aşçı Dalar. *Zihinde ve Kültürde Bellek*. ed. Cumhur Öztürk. 321-343. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.
- Wirth, Louis. "Urbanism as a Way of Life". *American Journal of Sociology* 44/1 (1938), 1-24.
- Yanık, Hayrullah. "Yapısöküm Üzerine Birkaç Not". *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi* 1/2 (2016), 91-98.